

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ดังนี้ คือ

1. ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงในระดัับความรู้ เรื่องกฎหมาย ทะเบียนราษฎร เพิ่มขึ้น ภายหลังจากการ เปิดรับการ เผยแพร่ความรู้ เรื่องกฎหมาย ทะเบียนราษฎร
2. ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อกฎหมายทะเบียนราษฎร ในทางที่ดีขึ้น ภายหลังจากได้รับการ เผยแพร่ความรู้ เรื่องกฎหมายทะเบียนราษฎร
3. ทิวแปรทาง เศรษฐกิจและสังคม และการ เปิดรับสื่อมีความสัมพันธ์กับการมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับกฎหมายทะเบียนราษฎร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะเบื้องต้นของตัวแปร

ก. ตัวแปรทาง เศรษฐกิจและสังคม ผลการวิจัยปรากฏว่า ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 31-40 ปี โดยผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมดในเขตอำเภอพนมสารคามและกิ่งอำเภอแปลงยาว นับถือศาสนา พุทธ ส่วนที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม นอกจากนั้นพบว่า จำนวนมากกว่า 3 ใน 4 เป็นผู้ที่แต่งงานแล้ว และเป็นหัวหน้าครอบครัวระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถม 4 อาชีพหลักคือ เกษตรกรรม (ทำไร่, นา, สวน) อาชีพรองคือ เลี้ยงสัตว์ ฐานะทางเศรษฐกิจวัดจากระดับ รายได้ หรือผลประโยชน์เฉลี่ยต่อเดือนโดยไม่หักค่าใช้จ่าย พบว่า ผู้เข้ารับการ อบรมอยู่ในฐานะค่อนข้างต่ำ โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองใน จำนวนไม่มาก

นอกจากนี้ ผู้เข้ารับการอบรมจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง เป็นสมาชิกหรือกรรมการกลุ่มสังคม และเป็นผู้ที่เคยให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้อื่น ซึ่งแสดงว่ามีลักษณะ เป็นผู้นำความคิด เห็นผู้นำชุมชนของท้องถิ่น

ข. การเปิดรับสื่อ ผลการวิจัยปรากฏว่า

ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เดินทางออกไปมีประสบการณ์ภายนอกสังคม คือ เดินทางติดต่อกับตัวจังหวัดมาก และเดินทางติดต่อกับกรุงเทพฯ พอสมควรในรอบ 6 เดือน

ผู้เข้ารับการอบรมจำนวนประมาณ 3 ใน 4 เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวมบ่อยครั้ง

และผู้เข้ารับการอบรมจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง เป็นผู้ที่ฟังวิทยุ และดูโทรทัศน์ทุกวัน โดยอ่านหนังสือพิมพ์นาน ๆ ครั้ง

นอกจากนี้ผู้เข้ารับการอบรมจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง เคยอ่านเนื้อหากฎหมายจากสื่อสิ่งพิมพ์ และเคยฟังรายการกฎหมายจากสื่อวิทยุ

ค. ความคิดเห็นต่อวิธีการ เผยแพร่ความรู้ ผลการวิจัยปรากฏว่า

ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีใฝ่มีปัญหากในการปฏิบัติตามกฎหมายทะเบียนราษฎร และเข้ารับการอบรมเพราะ ต้องการมีความรู้ความเข้าใจ นอกจากนี้ยังคิดว่าตนเองสามารถปฏิบัติตามกฎหมายทะเบียนราษฎรได้ทุกประการ และกฎหมายทะเบียนราษฎรมีความยุติธรรมดีแล้ว

ผู้เข้ารับการอบรมจำนวนมากกว่าครึ่ง เห็นว่า การอบรมกฎหมายมีประโยชน์คือ ได้ความรู้ในการนำไปปฏิบัติ และต้องการให้เพื่อนบ้านของตนได้รับการอบรมในทำนองเดียวกันด้วย

สำหรับการหาความรู้กฎหมายก่อนการอบรม เก็บครึ่งหนึ่งใช้วิธีการปรึกษาผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ส่วนการหาความรู้กฎหมายหลังการอบรมประมาณ 1 ใน 4 จะติดต่อขอคำแนะนำจากคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนี้ส่วนใหญ่ต้องการให้มีการถ่ายทอดความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญมหาวิทยาลัย หรือกรมอัยการโดยวิธีการบรรยายและแจกเอกสารประกอบ

สำหรับเนื้อหากฎหมายที่เผยแพร่ นั้น ผู้เข้ารับการอบรม เกือบทั้งหมดเข้าใจดี ส่วนใหญ่เห็นว่า สามารถทำความเข้าใจภาษาที่ใช้ในการ บรรยายได้ดี ส่วนภาษาในเอกสารแจกนั้นมีผู้ที่สามารถทำความเข้าใจได้ดี และ เข้าใจได้บ้างจำนวนเท่า ๆ กัน และผู้รับการอบรมเกือบทั้งหมดเห็นว่า สามารถ ทำความเข้าใจภาษาในการ์ตูนได้ดี

สำหรับเหตุผลเกี่ยวกับความพึงพอใจในวิธีการถ่ายทอด ความรู้ต่าง ๆ มีดังนี้ ผู้เข้ารับการอบรมที่ชอบวิธีการบรรยายนั้น เนื่องจากเห็นว่า สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและชัดเจน นอกจากนี้ยังซักถามได้ด้วย ส่วนเอกสาร แจก ผู้รับการอบรมชอบเพราะสามารถนำมาค้นคว้าทบทวนได้ และการ์ตูนนั้นชอบ เพราะได้เห็นภาพเข้าใจง่าย และสนุกสนานชวนอ่าน

เกี่ยวกับความคิดเห็นสำหรับการอบรมครั้งต่อไป ผู้ตอบ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีภาพนิ่ง ภาพทัศน์ หรือภาพยนตร์ประกอบการบรรยายด้วย นอกจากนี้จำนวนประมาณ 1 ใน 4 ยังเห็นว่า ควรขยายเวลาในการอบรม และ เพิ่มเนื้อหามากขึ้น

การทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัยยืนยันสมมติฐานข้อ 1 และ 2 คือ ผู้เข้ารับการเผยแพร่ ความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎรในโครงการ เผยแพร่กฎหมายแก่ประชาชนในชนบท มีการเปลี่ยนแปลงในระดับความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎรเพิ่มมากขึ้น และมีการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อกฎหมายทะเบียนราษฎรในทางที่ดีขึ้น

สมมติฐานข้อ 3 ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทาง เศรษฐกิจ และสังคมและการเปิดรับสื่อ กับ การมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับกฎหมาย ทะเบียนราษฎร ปรากฏผลการวิจัยที่ยืนยันสมมติฐานดังนี้

การเดินทางออกไปมีประสบการณ์นอกท้องถิ่น และการเปิดรับสื่อ เนื้อหากฎหมายจากสื่อสิ่งพิมพ์ มีความสัมพันธ์กับการมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับ

กฎหมายทะเบียนราษฎร คือ ผู้ที่มีประสบการณ์นอกท้องถิ่นมาก และเปิดรับเนื้อหา
กฎหมายจากสื่อสิ่งพิมพ์มาก มีความรู้และทัศนคติดีกว่าผู้ที่มีการเปิดรับสื่อน้อย

ศาสนา อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กับการมี
ความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎร คือ ผู้รับการอบรมที่นับถือศาสนาอิสลามมีความรู้
ดีกว่าผู้นับถือศาสนาพุทธ และผู้ที่มีอายุน้อยและระดับการศึกษาสูงจะเป็นผู้ที่มี
ความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎรมากกว่าผู้ที่อายุมากและการศึกษาน้อย

การเปิดรับสื่อวิทยุ การเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ และการเปิดรับรายการ
กฎหมายจากสื่อวิทยุ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อกฎหมายทะเบียนราษฎร คือ
ผู้ที่มีการเปิดรับสื่อมากกว่า เป็นผู้ที่มีทัศนคติดีกว่า

สำหรับผลการวิจัยซึ่งไม่ยืนยันสมมติฐาน ดังกล่าว ปรากฏดังนี้

เพศ สถานภาพสมรส ฐานะในครอบครัว รายได้ การให้คำแนะนำ
ปรึกษาแก่ผู้อื่น การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวม
และการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับ
กฎหมายทะเบียนราษฎร เลย

การเปิดรับสื่อวิทยุ การเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ และการเปิดรับรายการ
กฎหมายจากสื่อวิทยุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎร

ศาสนา ระดับการศึกษา และอาชีพหลัก ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ
ที่มีต่อกฎหมายทะเบียนราษฎร

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาประสิทธิภาพของการเผยแพร่ความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎร และความสัมพันธ์ของตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคม และการเปิดรับสื่อกับการมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับกฎหมายทะเบียนราษฎร ซึ่งปรากฏผลที่น่าสนใจ จึงจะนำมาอภิปรายตามลำดับดังนี้

ลักษณะเบื้องต้นของตัวแปร

ก. ตัวแปรทาง เศรษฐกิจและสังคม

ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย และเป็นหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากเกณฑ์การพิจารณาผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมุ่งที่กลุ่มผู้นำชุมชนในท้องถิ่น และผู้ที่มีแนวโน้มว่าจะนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ตอบรับกับภาระการศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวกับกฎหมายหรือหน่วยงานของรัฐมัก เป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นเพศชาย

ผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอพนมสารคามและกิ่งอำเภอแปลงยาว ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ เฉพาะในเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยวที่ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับข้อมูลที่ทำการศึกษา โดยการสังเกตในเบื้องต้นที่ว่ากว่า 50% ของประชาชนในเขตกิ่งกล้านับถือศาสนาอิสลาม ผู้นับถือศาสนาอิสลาม มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการนี้ และให้ความสนใจเรื่องกฎหมายมาก แม้ว่าในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามเองจะมีกฎหมายบางส่วนที่แตกต่างออกไป แต่ในฐานะที่เป็นคนไทย จึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสนใจ ประกอบกับคุณสมบัติของชาวอิสลามในชุมชนอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เป็นกลุ่มที่มีความตื่นตัวในการเปิดรับความรู้ต่าง ๆ ค่อนข้างสูง กว่าชุมชนอื่น ในโครงการเดียวกันจึงคาดหมายว่า ผู้นับถือศาสนาอิสลามน่าจะมีความรู้เรื่องกฎหมายทะเบียนราษฎรสูง

ระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่คือ จบประถมศึกษา 4 ซึ่งเป็นระดับการศึกษาของประชาชนในชนบทส่วนใหญ่ ทั้งเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ซึ่งจะมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพด้วย

ข. การเปิดรับสื่อ

ผู้เข้าร่วมโครงการเปิดรับสื่อวิทยุมากที่สุด รองลงมาคือสื่อโทรทัศน์ และเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์น้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยในประเทศกบฏพัฒนา ทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทย เนื่องจากวิทยุเป็นสื่อที่มีคุณสมบัติในการเข้าถึงผู้รับสาร ใ้คง่ายกว่า สื่อประเภทอื่น และเป็นสื่อที่ชาวชนบท หรือผู้ที่มีรายได้น้อย สามารถหามา เป็นเจ้าของได้ และการเปิดรับสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ไม่คงต้องอาศัยทักษะในการอ่านและ ทำความเข้าใจ ขณะที่สื่อหนังสือพิมพ์มีข้อจำกัดในการแพร่กระจายมาก และผู้รับจำเป็น ต้องมีทักษะในการอ่าน และศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ

ส่วนการเดินทางออกไปมีประสบการณ์ภายนอกสังคม มีมากพอประมาณ เนื่องจากผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะ มีตำแหน่งทางสังคมหรือผู้นำชุมชน โอกาส และความต้องการหรือความจำเป็นในการเดินทางมีมาก ประกอบกับจังหวัดฉะเชิงเทรา มีเครือข่ายการคมนาคมในจังหวัดสะดวกพอสมควร และการเดินทางติดต่อกับกรุงเทพฯ ก็สะดวกเนื่องจากระยะทางระหว่างกรุงเทพฯ-ฉะเชิงเทรา ใช้เวลาในการเดินทาง ประมาณ 1½ ชั่วโมงเท่านั้น และมีความสะดวกในเรื่องยวดยานพาหนะ จึงทำให้มีการ เดินทางบ่อยครั้ง และมีโอกาสพบเห็นความเจริญภายนอกสังคมของตน มีความคุ้นเคยกับ ความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งมีผลต่อความรู้หรือทัศนคติต่อกฎหมายด้วย

สำหรับการเปิดรับเนื้อหากฎหมายจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อวิทยุ นั้น ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยเปิดรับสื่อทั้ง 2 ชนิด ทั้งนี้มีข้อสันนิษฐานได้ 3 ประการคือ ประการแรก อาจเนื่องมาจากสภาพปัญหา เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ก่อ่ง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่โดยทั่วไปดัง ใ้กล่าวในบทที่ 2 ทำให้ประชาชนมีความสนใจที่จะ เปิดรับเนื้อหากฎหมายจากสื่อต่าง ๆ ประการที่สองอาจเป็นเพราะสื่อมวลชนทั้งสื่อ สิ่งพิมพ์ และสื่อวิทยุเสนอรายการความรู้กฎหมายมากขึ้นพอสมควร ทำให้ประชาชนมี โอกาสเปิดรับได้อย่างทั่วถึง ประการที่สาม สันนิษฐานจากข้อมูลผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่ ค้นพบว่า ชาวชนบทไทย โดยเฉพาะเกษตรกรในปัจจุบัน ชอบรายการข่าว และความรู้ มากกว่ารายการอื่น ๆ แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรเป็นผู้ใ้ และแสวงหาความรู้ อันจะ เป็นประโยชน์ต่อตนเองเสมอเมื่อโอกาสอำนวย (24)

ก. ความคิดเห็นต่อวิธีการเผยแพร่ความรู้

ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายในการเข้าร่วมโครงการเผยแพร่กฎหมายครั้งนี้เพื่อต้องการความรู้ความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้สามารถปฏิบัติตามกฎหมายทะเบียนราษฎรได้อย่างถูกต้อง มีเพียงส่วนน้อยที่เห็นว่าจะนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ต่อแก่บุคคลอื่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่โครงการให้ผู้เข้าร่วมโครงการนำความรู้กฎหมายที่ได้รับไปเผยแพร่ต่อ ซึ่งสันนิษฐานได้ว่า การถ่ายทอดเพียงครั้งเดียวโดยหวังที่จะให้ผู้รับเข้าใจอย่างถ่องแท้จนสามารถนำไปถ่ายทอดต่อนั้น คงเป็นไปได้ยาก ผู้รับยังต้องการความรู้อีกมาก เพื่อจะนำไปถ่ายทอดต่อ ประกอบกับวิชากฎหมายไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย แต่ของอาศัยการตีความ หรือทำความเข้าใจกับภาษากฎหมายด้วย นอกจากนี้ ยังขาดทักษะในการถ่ายทอดของผู้นำเหล่านี้ ทำให้ไม่มั่นใจว่าจะสามารถนำไปถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง

เกี่ยวกับการหาความรู้กฎหมายเมื่อมีข้อสงสัยก่อนการอบรมนั้น ผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนมาก แก้ปัญหาโดยการปรึกษากับผู้นำชุมชน รองลงมาคือเจ้าหน้าที่อำเภอ และสำหรับภายหลังการอบรม มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนหนึ่งจะปรึกษากับคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้จัดทำโครงการโดยการติดต่อทางจดหมายขณะที่อีกจำนวนหนึ่งยังคงคิดว่า จะขอคำแนะนำจากผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานทะเบียนราษฎรโดยตรง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สื่อบุคคลมีบทบาทในการให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายทะเบียนราษฎรมากกว่าสื่อมวลชนมาก สื่อบุคคลที่ได้เอ่ยถึงในที่นี้จึงควรได้รับการฝึกอบรมด้านกฎหมายและทักษะการถ่ายทอดความรู้ เพราะเป็นผู้ที่ชาวบ้านเข้าหาโดยตรง

นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมโครงการยังต้องการให้มีการถ่ายทอดความรู้กฎหมาย โดยผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยหรือกรมอัยการ ด้วยวิธีการบรรยายและแจกเอกสารประกอบ ซึ่งเป็นรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ตามที่โครงการนี้ได้จัดทำขึ้น เพราะการบรรยายเป็นการสื่อสารที่ผู้ฟัง สามารถทำความเข้าใจได้ง่าย และมีการซักถามโต้ตอบได้ ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากในการให้ความรู้และความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเนื้อหากฎหมาย ซึ่งมีความซับซ้อนและมีเงื่อนไข

ในการศึกษาความมาก จึงอาจถือได้ว่า สื่อบุคคลเป็นช่องทางเผยแพร่กฎหมายที่เหมาะสม หรือมีประสิทธิภาพมากที่สุด หากมีความสามารถในการถ่ายทอดด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมโครงการก็ยังต้องการให้มีสื่อชนิดอื่นประกอบด้วย ที่สำคัญคือ เอกสารประกอบการบรรยาย และภาพนิ่ง ภาพทัศน์ หรือภาพยนตร์ ซึ่งจะช่วยให้การอบรมความรู้ มีความน่าสนใจและมีชีวิตชีวามากขึ้น เพราะสื่อเสริม

(Supplementary media) เหล่านี้ช่วยสร้างความจำ และดึงดูดความสนใจได้ดี ตามลักษณะเฉพาะของสื่อเหล่านี้

ง. ข้อมูลที่พบแสดงถึงข้อสนับสนุนและคัดค้านสมมติฐานต่าง ๆ ดังนี้

ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงในระดับความรู้ เรื่องกฎหมายทะเบียนราษฎร เพิ่มขึ้น และมีทัศนคติต่อกฎหมายทะเบียนราษฎรในทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการยืนยันสมมติฐานที่ทั้งไว้ และสอดคล้องกับที่ โรเจอร์ ไคอิชบายไว้ (19 : 49) คือ ผลของการสื่อสารก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติของผู้รับสารที่มีต่อสิ่งที่ได้รับ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของรุจิรารักษ์ ชูทองรัตน์ (12 : 3) ซึ่งพบว่า ประสิทธิภาพของการให้ความรู้โดยใช้สื่อบุคคลและภาพพลิกก่อให้เกิดการเพิ่มความรู้ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติเรื่องการปฏิบัติตนระหว่างตั้งครรภ์ในทางที่ดีขึ้น และสุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ (15 : 94) ยังสรุปได้ว่า บทบาทของเครื่องบันทึกเสียง สามารถเปลี่ยนแปลงความรู้ และทัศนคติด้านโภชนาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ งานวิจัยของลักษณา มณฑาคุลิน (13 : ๖) ใ้พบว่า ผู้ที่ได้รับแจกเอกสารเผยแพร่ข่าวสารด้านสาธารณสุข มุฐานมีความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับแจก

ตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคม และการเปิดรับสื่อ ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทะเบียนราษฎร ซึ่งยืนยันสมมติฐานที่ทั้งไว้ ได้แก่ ศาสนา อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การเดินทางออกไปมีประสบการณ์นอกท้องถิ่น และการเปิดรับเนื้อหากฎหมายจากสื่อสิ่งพิมพ์ จากการศึกษาของวัชรภรณ์ ตระกูลศิษฐ์ (14 : 41-42) พบว่าปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ ที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมทางเกษตร ได้แก่ อายุ การศึกษา และปัจจัยด้านพฤติกรรมการสื่อสาร ได้แก่ การเดินทางออกไปมีประสบการณ์นอกท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนที่สอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้

และลักษณะ มนชาคุณลิน (13 : จ) โค้สรูปไว้สอดคล้องกันว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงและมีอายุน้อย ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ และมีอายุมาก

ส่วนลักษณะท่านเทศ สถานภาพสมรส ฐานะในครอบครัว รายได้ การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้อื่น การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวม การเปิดรับสื่อวิทยุ การเปิดรับสื่อโทรทัศน์ การเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ และการเปิดรับรายการกฎหมายจากสื่อวิทยุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎร ทำให้ไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สำหรับตัวแปรทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่ไม่สัมพันธ์กับการมีความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎร ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรสฐานะในครอบครัว รายได้ การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้อื่น และการเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากลักษณะการกระจายของข้อมูล ซึ่งเกาะกลุ่มกันมาก ทำให้มีความแม่นยำ เช่น มีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชายเกือบทั้งหมด และส่วนใหญ่สมรสแล้ว เป็นผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัว มีรายได้ค่าอยู่ในกลุ่มรายได้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ทำให้ไม่มีความแตกต่างของข้อมูลมากพอที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านี้ กับการมีความรู้ และทัศนคติทางกฎหมายในระดับที่แตกต่างกัน

ส่วนการเปิดรับสื่อมวลชน ได้แก่การเปิดรับสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ที่ไม่สัมพันธ์กับการมีความรู้กฎหมายทะเบียนราษฎรนั้น อาจเป็นเพราะเนื้อหากฎหมายมีลักษณะเฉพาะคือ การที่จะทำความเข้าใจเนื้อหา และมีความรู้กฎหมายที่แม่นยำ จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาและความจำมากกว่าหลาย ๆ เรื่อง นอกจากนี้สิ่งที่น่าสนใจจะเกี่ยวข้องกับการมีความรู้กฎหมายอย่างแท้จริง ควรเป็นการเปิดรับเนื้อหากฎหมายโดยตรงจากสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าอย่างอื่น เพราะมีความหลากหลายในเนื้อหา เนื่องจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่เสนอเนื้อหากฎหมายจะทำให้ผู้รับสารมีโอกาสใช้เวลาในการเปิดรับรู้ ศึกษาค้นคว้า และจดจำได้มากกว่าสื่อหรือวิธีการอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามการเปิดรับสื่อ มีความสัมพันธ์กับการมีทัศนคติต่อกฎหมายทะเบียนราษฎร ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ได้แก่การเกินทางออกไปมีประสบการณ์นอกห้องเรียน การเปิดรับสื่อวิทยุ การเปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ การเปิดรับเนื้อหากฎหมาย

จากสื่อสิ่งพิมพ์ และการเปิดรับรายการกฎหมายจากสื่อวิทยุ

สำหรับตัวแปรทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ ศาสนา สถานภาพสมรส ฐานะในครอบครัว อายุ รายได้ การให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้อื่น ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม และการเปิดรับสื่อใดก็ตาม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม และการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีทัศนคติต่อกฎหมายทะเบียนราษฎร เป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรุจิราภรณ์ ชูทองรัตน์ (12 : จ) พบว่าคะแนนหมวดทัศนคติ เรื่องการปฏิบัติคนระหว่างทั้งครรภ์เพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกันเมื่อจำแนกอายุ ระดับการศึกษา และระดับเศรษฐกิจ ซึ่งแสดงถึงการไม่มีความสัมพันธ์กัน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเมื่อนำมาพิจารณาใน 2 ส่วนด้วยกันคือ

ก. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการวิจัยในทำนองเดียวกัน ในวงกว้าง โดยศึกษาประชากรในเขตอื่น ๆ ที่จัดให้มีโครงการเผยแพร่ความรู้กฎหมายแก่ประชาชนขึ้นเพื่อทราบปัจจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจ-สังคม และการสื่อสาร ตลอดจนปัญหาในการศึกษาตัวแปรที่แตกต่างกันออกไป

2. การวิจัยแบบ Quasi-Experimentation มีข้อจำกัดและเงื่อนไขเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการศึกษาทดลอง การกำหนดกลุ่มตัวแปรจึงควรมีกลุ่มควบคุมด้วย เพื่อสามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบผลที่ศึกษาในระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในที่นี้คือการเปรียบเทียบกลุ่มที่ทดลองใช้สื่อและกลุ่มควบคุมโดยไม่ใช้สื่อ เพื่อสามารถศึกษาหรือควบคุมพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะการศึกษากลุ่มทดลองเพียงกลุ่มเดียวอาจไม่ให้ภาพที่ชัดเจนเท่าการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม

3. การสร้างแบบทดสอบควรมุ่งถึงความเชื่อถือได้ และความเที่ยงของแบบสอบถามและแบบทดสอบ สามารถวัดได้ถูกต้องเที่ยงตรงเพียงใด เชื่อถือได้แค่ไหน โดยเฉพาะแบบทดสอบเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติ นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงจำนวนข้อของแบบทดสอบ ซึ่งมีผลต่อค่าความเชื่อมั่น และความเที่ยงของแบบสอบถาม

และแบบทดสอบด้วย

4. ในการวัดความสัมพันธ์ของการเปิดรับสื่อ กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับกฎหมายนั้น นอกจากศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลโดยวัดความถี่ในการเปิดรับสื่อแล้ว ควรวัดระยะเวลาในการเปิดรับสื่อแต่ละประเภทในแต่ละครั้ง และประเภทของเนื้อหาที่เปิดรับจากสื่อต่าง ๆ โดยเน้นที่เนื้อหาประเภทความรู้กฎหมายด้วย

5. ควรศึกษาการใช้สื่อแต่ละประเภทที่มีอยู่ในโครงการโดยละเอียด คือศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อบุคคล เอกสารประกอบ นิทานหรือกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในรูปของการ์ตูน และสื่ออื่น ๆ ที่ใช้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพิจารณาจัดทำและปรับปรุงคุณภาพของสื่อให้สอดคล้องกับความสนใจความเข้าใจและความต้องการ ตลอดจนทักษะของผู้รับได้มากที่สุด เพราะการนำเสนอสารในโครงการที่ผ่านมามีสิ่งควรแก้ไขปรับปรุงอีกมาก

6. ควรศึกษาประสิทธิภาพของผู้ให้การอบรม และความสามารถในการเรียนรู้ของผู้รับการอบรมเป็นตัวแปรควบคุมที่สำคัญในการวิจัยด้วย ทั้งนี้เพราะทักษะของผู้ถ่ายทอด และความสามารถทางการรับรู้และจดจำ (Perception and Retention) ของผู้รับสารแตกต่างกัน ทำให้ประสิทธิผลของการถ่ายทอดและรับรู้ต่างกันไปด้วย

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการเผยแพร่กฎหมายแก่ประชาชนในชนบท

1. ควรนำสื่อและอุปกรณ์การสื่อสารหลายประเภทมาใช้ร่วมกันในการให้ความรู้ในรูปของการอบรม เพื่อสร้างและดึงดูดความสนใจของผู้เข้ารับการอบรม มิให้เกิดความเบื่อหน่ายในเนื้อหากฎหมายซึ่งต้องอาศัยการทำความเข้าใจที่ค่อนข้างซับซ้อน สื่อและอุปกรณ์การสื่อสารที่ควรนำมาใช้ร่วมกับการบรรยายและเอกสารประกอบ อาจจัดทำได้หลายประเภท ในเงื่อนไขที่แตกต่างกัน อาทิ ภาพนิ่ง ภาพทัศน ภาพยนตร์ แผ่นใส ภาพโปสเตอร์ และแผนภูมิแสดงหัวข้อชั้นตอนหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ของเนื้อหากฎหมาย เพื่อให้ผู้ฟัง ซึ่งมีระดับการศึกษาประถม 4 เป็นส่วนใหญ่ สามารถทำความเข้าใจได้มากขึ้น ทั้งนี้โดยมีผู้บรรยายเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญที่สุดในการอบรม

2. ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้มีส่วนร่วมในการสื่อสารกับผู้ให้การอบรมมากขึ้น อาทิ การอภิปรายกลุ่มย่อย การอภิปรายกลุ่มใหญ่หรือ การแสดงละครกฎหมาย ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับโครงการจะดึงดูดความสนใจได้อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ และเกิดความคุ้นเคยกับเนื้อหาในเรื่องที่ศึกษามากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำที่ขึ้นคาว

3. ควรคำนึงถึงประสิทธิภาพของผู้บรรยายก่อนการดำเนินการ เผยแพร่ตามโครงการ โดยการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดความรู้กฎหมาย และการใช้อุปกรณ์การสื่อสาร เพื่อให้ผู้บรรยายสามารถถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญมากในทางการสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผล

4. ควรปรับภาษาและเนื้อหาของเอกสารให้อ่านง่ายและทำความเข้าใจได้ง่ายที่สุด เพื่อความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับ

5. การพิจารณาคัดเลือกผู้เข้าร่วมกับการอบรมในโครงการ ควร มีหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติที่รัดกุม เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากที่สุด คือสามารถมีความรู้หรือทำความเข้าใจ เรื่องกฎหมายที่รับการอบรมได้ และที่สำคัญคือ สามารถนำไปเผยแพร่และนำแกผู้อื่นต่อไปอย่างแท้จริง โดยจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์บางอย่างเพื่อการสนับสนุนด้วย

6. การจัดช่วงเวลาในการอบรม ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพความต้องการและความสะดวกของผู้ร่วมโครงการให้มาก โดยเฉพาะผู้ร่วมโครงการส่วนใหญ่ที่เป็นเกษตรกร เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าร่วมโครงการได้เต็มที่ ทั้งนี้ควรจัดระยะเวลาในการอบรมและปริมาณเนื้อหาควรให้เหมาะสมด้วย

7. ควรตั้งเป้าหมาย หรือเกณฑ์ที่แน่นอน ภายหลังจากการอบรมแล้ว ผู้เข้ารับการอบรมในโครงการจะต้องมีความรู้กฎหมายในเรื่องนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้ประเมินผลภายหลังการอบรมได้จาก การทดสอบความรู้ตามแบบทดสอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพแท้จริง